

آیا محمد سواد داشته است؟!

افشین زند

eteraz1.blogspot.com

در مورد چگونگی قدرت خواندن و نوشتن محمد بن عبدالله و در کل سواد او بحث بسیار است. گروهی - خصوصاً اهل سنت - مدعی اند که او حتی قادر به خواندن کلمه ای نبوده است. گروهی دیگر از مسلمانان، یعنی علمای شیعه هر یک بگونه ای نظر می دهند که مخاطب در پایان نداند آیا با این امر موافقت و یا مخالف!

با این وجود، برای دانش پژوهان بررسی نتایج تحقیق اساتید اسلام شناسی، و نیز خوداندیشی و کاویدن اسناد تاریخی، حکم تنها راه رسیدن به واقعیت را دارد، گو اینکه باز نمی شود به نتیجه چندان خوشبین بود. در مورد موضوع سواد پیامبر، بهترین کتابی را که به فارسی می شناسم کتاب **بازشناسی قرآن** به قلم دکتر مسعود انصاری است. این کتاب در فصل دوم خود با شواهد و مدارک و با معرفی مواخذه چند بر این نکته پای می فشرده که محمد فردی با سواد بوده است. علاوه بر این، دکتر انصاری یاد آور می شود: "کلمه مورد استناد مسلمانان برای بی سواد جلوه دادن محمد یعنی **امی** به هیچ وجه معنی بی سواد را نمی دهد، بلکه به روایتی می تواند به معنی **اهل شهر مکه** (ام القری) باشد، و از جهتی هم می تواند از ریشه عبری - کلمه **Goi** و یا **Goyim** - گرفته شده باشد که در یهودیت پیش از اسلام به معنی "کسانی که فاقد کتاب آسمانی هستند" بکار برده می شده و در صدر اسلام، برای مسلمین معرف افرادی بوده که به کتاب انجیل و تورات باور نداشته اند، و به همین خاطر بی کتاب و یا **امی** خوانده می شدند." به مومنان مسیحی و یهودی نیز **اهل کتاب** می گفتند که در قرآن به دفعات از آنان به همین نام یاد شده است. در همین رابطه می توان به آیاتی از قرآن همچون "آیه ۷۸ بقره" و "آیات ۲۰ و ۷۵ آل عمران" و "آیات ۱۵۷ و ۱۵۸ سوره اعراف" مراجعه کرد.

پژوهشگر دیگری بنام دکتر وری Dr. warry نیز با استناد به دیدگاه **رودول Rodwell** در کتاب او **قرآن The Koran** مدعی است: "از آنجا که یهودیان معتقد بودند که خاتم انبیاء تنها از قوم بنی اسرائیل ظهور خواهد کرد، و این تنها حق الهی و طبیعی آنهاست که چنین پیغمبری داشته باشند، بر همین اساس برای تحقیر محمد به او لقب "**امی**" داده بودند".

با تمام این تفصیل، می شود گفت که محمد سخت اصرار داشته خود را بی سواد جلوه دهد، چرا که با این وجود می توانسته به مردم بقبولاند که "قرآن معجزه مردی بی سواد است".

گذشته از روایت مستندی که حکایت از درخواست محمد برای قلم و کاغذ به هنگام مرگ دارد*، پرسیدنی ست: "اگر پیامبر بهنگام جنگ احد، شرط آزادسازی هر یک از سپاه قریش را، با سواد کردن ده تن از مسلمانان تعیین کرده است، - با وجود درک و نیز علاقه پیامبر به سواد آموزی - پس به چه علت او خود نوشتن نیاموخت؟! "

در پایان بد نیست از "نامه" ای یاد کنیم که به ماجرای سطح سواد محمد چندان بی ارتباط نیست. این نامه که هم اکنون در یکی از موزه های هند (پاکستان؟) نگهداری می شود، ظاهر از سوی پیامبر به الموقس(از رهبران مسیحی)، جهت دعوت او به اسلام فرستاده شده است. همچنین لازم به ذکر است که این نامه از لحاظ سندیت مورد تأیید بسیاری از مورخین بوده و نیز به اغلب زبانها رایج جهان - و از جمله فارسی - ترجمه شده است. برای حُسن ختام این نوشتار، متن نامه را در اینجا می آوریم و هرگونه قضاوتی را به خوانندگان وا می گذاریم:

« بسم الله الرحمن الرحيم

از محمد بنده و پیامبر خدا، به الموقس رهبر مسیحیان، سلام بر او که پیرو حقیقت است. بعد از (این مقدمه) من ترا دعوت میکنم اسلام را قبول کرده، به آن ایمان بیاوری و بدینوسیله امنیت خود را حفظ کنی. بدیهی است که در اینصورت خداوند به تو دو مرتبه پاداش خواهد داد. اما اگر از قبول اسلام و ایمان به آن خودداری کنی، گناه مسیحیان را به گردن خواهی گرفت. ای مردم اهل کتاب، به دینی ایمان بیاورید که ما و شما را برابر خواهد کرد. و فقط الله را پرستش کنید و هیچ شریکی برای او قرار ندهید. بیائید بغیر از الله، اربابان دیگری برای خود انتخاب نکنیم. اگر آنها دعوت تو را رد کردند (به آنها) بگو شما شاهد باشید که ما مسلمان هستیم.»

مهر پیغمبر خدا، محمد *

* روایت است که محمد درست سه روز قبل از وفاتش، یعنی در روز چهارم ژوئن ۶۳۲ میلادی چنین درخواست کرده: "برای من قلم و کاغذ و دوات بیاورید، می خواهم مطلبی را برایتان بنویسم که تا ابد شما را از گمراهی برهاند." در پاسخ عمر دلیل آورده که "مگر قرآن برای همه اعصار کافی نیست؟" و به همین خاطر (و به روایتی به بهانه اینکه محمد در بستر مرگ هذیان می گوید) مانع از این کار شده است.

از ترجمه دکتر مسعود انصاری ("بازشناسی قرآن"، چاپ هفتم ۱۳۷۹، ص ۹۵) یاری جسته ام، مضاف اینکه در آن تغییر کوچکی داده ام: آنرا با ترجمه انگلیسی نامه اصلی مطابقت داده و بجای کلمه **خدا استفاده از واژه **الله** را که در متن انگلیسی به همان صورت الله و نه God ترجمه شده بود را ارجح تر تشخیص دادم.